

"השרח החלבי" לתורה

מתרגמנו את המילה "ישימון", אלא הביאה כבעברית, וכן עשו שני התרגומים האחרים מסוריה. לעומתם בעל "מילים חמורות" (ג) תרגם את השם לערבית "אלקפרה" (= השממה) בבמ' כא 20, ובבמ' כג 28 תרגם: "אלבר אלאקפאר" (= המדבר השומם). לעומת זאת בדב' לב 10: "ילל ישימון" כל שלושת התרגומים (א ב ג) תרגמו את "ישימון" כ"שממון", "שממה" ואף הגדיל להסביר ג את ישימון (ראה בפירוט בהערה לכתוב). האם הבינו המתרגמים את "ישימון" שבספר במדבר כשם מקום ולכן השאירו את השם העברי? יתכן, כי יש סיוע להנחה זו לא רק בתרגומם ל"ישימון" שבספר דברים, אלא גם בת"א, שבתרגומים אלה הולכים בעקבותיו, המתרגם במדבר "בית ישימון". לעומת זאת אפשר לטעון שלפנינו מרכיב עברי שכן מצאנו אותו, בתרגום תהלים ממוצל למילה "ישימון" (תה' סח 8; עח 40; קו 14; קז 4) שהעתיקה כצורתה.⁷⁷

יש מקרים שהמתרגם לא תרגם את המילה העברית אלא הביאה כצורתה העברית, או בשינוי קל בצורתה, ואינך יודע אם מדובר במרכיב עברי המושרש בלשון הדיבור הערבית, או שהמילה העברית הועתקה בהיסח הדעת ללא תרגום, או מחוסר יכולת לתרגם אותה לערבית, או אף משום שנדמה לו שהיא קיימת בערבית. כאלה הם המילים הבאות:

17. עכרתם (בר' לד 30) – עכרתו (יש שורש ערבי זהה)
18. עמו (שמ' א 9) – עמו
19. הייתי (שמ' ב 22) – הייתי
20. מתלקחת (שמ' ב 22) – מתלקחא
21. שור (שמ' לד 19) – שור
22. ונמצה דמו (ויק' א 15) – ונמצא דמו (יש שורש ערבי זהה)
23. נתק (ויק' יג 30, 40) – אלנתק. יתכן מ"נתק" העברי או "נתקא" הארמית
24. לג (ויק' יד 12) – לג (בגימל). בתרגום רס"ג "לג" בא בתרגום "לג". בערבית מציינת המילה כמות גדולה⁷⁸
25. והקטיר (ויק' א 15) – וקטר. בערבית רק "וקתר" וכן בתרגום רס"ג
26. חרחר (דב' כח 22) – חרחר מספר מילים אחרות ניתן לשייכן לקבוצה זו ונראה שהתרגום שלהן או העתקתן באו בשל היגררות אחרי העברית או בהשפעת העברית:
27. קציר (בר' ל 14) – קציר. אין בערבית "קציר" במשמעות זו
28. שריד (במ' כא 35) – סריד. אין בערבית מילה כזו. יש "שריד" (בש' ימנית) כתרגום ל"שריד" – ושניהם זהים בגזרונם אך אין בס'.

10. עזאזל – "עזאזל" המזדמנת ארבע פעמים בויקרא טז (פסוקים 8, 10, 26), לא תורגמה בתרגומי יהודי חלב, ובכלל זה תרגומנו, אלא באה כצורתה העברית, וכן נהגו תרגומים לתורה בעיראק ואלסוסאני, המביא את העברית כתרגום אלטרנטיבי.⁷³

11. האבות והידעונים – המונח "האבות והידעונים" הבא בתורה בידוע וברבים (ויק' יט 31; כ 6) ובלא ידוע וביחיד "אוב או ידעני" (ויק' כ 27), "אוב וידעני" (דב' יח 11) לא תרגם אותם מתרגמנו, אלא הביאם כצורתם העברית. לא כן עשו יתר התרגומים החלביים שקצתם הלכו בעקבות רס"ג וחלקם תרגמו תרגומים חדשים, ראה עליהם בפירוט בהערותינו למקומות הנ"ל ובמיוחד בהערותנו לויק' יט 31.

12. פסח – השם "פסח", אם כשם החג ואם כשם קרבן (ראה למשל שמ' יב 11, 21; במ' ט 2), לא תורגם, אלא הובא בעברית בתרגומנו, וכן נהגו גם התרגומים ב ד.

13. לויים – המילה "לויים" (למשל ויק' כה 32) מתורגמת בתרגומים החלביים בשלוש צורות. תרגום ב נתן את הצורה העברית: "לויים". תרגום ד נתן צורה ערבית לשם, היתה לצורה שבתרגום רס"ג: "לוואניין", ואילו תרגומנו השתמש בצורת כלאיים, בין הצורה העברית והצורה הערבית: "לאוויין".

14. סכינה – המילה "סכינה" כתרגום ערבייהודי למילה "שכינה" הוא מעשה ידי רס"ג.⁷⁴ מתרגמנו וכן כל המתרגמים של השרח הסורי מרבים להשתמש ב"סכינה" בתרגומיהם (כגון בשמ' כה 8): אחיל סכינתי, וראה להלן בפירוט בביאור במקומות הרבה.

15. פסל – ברוב ההיקרויות שבתורה של "פסל" (כגון ויק' כו 1, וכן דב' ד 16, 23, 25; ה 8) תרגם מתרגמנו "פיסיל", וכן תרגם ד בכל אותם המקומות. ושאלה היא: האם זהו מרכיב עברי או שזאת מילה ערבית? יש לציין שרס"ג תרגם (בשמ' כ 4 ובדב' ד 16, 23, 25) "פסלא",⁷⁵ אלא שהכתיב "פיסיל" בערבית היהודית החלבית, ונדירותה של המילה בערבית שהביאה את רצהבי להגדיר את שימושו של רס"ג במילה זו כ"חידוש בשורש דומה", מלמדים שאכן מדובר במרכיב עברי. למעשה אין בערבית מילה מן "פסל" במשמע קרוב⁷⁶ ולכן סביר להניח שמדובר ביסוד עברי. אף יש לציין שהמשמעות של "פסל" בערבית מובאת במילון של דווי על פי רס"ג: יש לציין שבמקום אחד שכתוב "פסילהם" (דב' ז 25) תרגם: מעבודתהון, אצנאמהון. בשמ' כ 3 כתב המתרגם בהתחלה "פיסיל" ואח"כ העיר בסוף השורה "צנם" (תרגום בערבית ל"פסל").

16. ישימון – בכתוב במדבר כא 20, "ונשקפה על פני הישימון", ובכתוב בכג 28, "אשר מימין הישימון", לא תרגם

73. על "עזאזל" בתרגום רס"ג ובתרגומים ערביים-יהודיים שאחריו ראה אבישור 1991, עמ' 194.

74. ראה רצהבי 1985, עמ' 33.

75. ראה שם, עמ' 109.

76. ראה על המשמעויות השונות במילון מחיט אל מחיט, עמ' 690.

77. ראה אבישור 1991, עמ' 36.

78. ראה רצהבי 1985, עמ' 121.